

Ena Stružnik, Zavod SRS za šolstvo, Območna organizacijska enota Ljubljana

UDK 027.8(497.12)

Šolski knjižnici je kot kulturnemu in učnovzgojnemu mediju pri oblikovanju mladega bralca zaupana zelo pomembna vzgojna in izobraževalna naloga. Pri vzgoji v aktivnega in samostojnega uporabnika knjižničnega gradiva naredi osnovne korake prav gotovo osnovna šola in z njo šolska knjižnica, ki učenca usmeri v iskanje in spoznavanje tiskane besede.

Knjižničar mladim uporabnikom pomaga pri iskanju in izbiri ustrezne literature ter jih usposablja v samostojne uporabnike.

Šolski knjižničar mlade bralce ob izposoji posluša, jim svetuje, se o prebranem z njimi kritično pogovarja, s tem pa jim uri in brusi literarni okus, jih usmerja v kritični odnos do prebranega, upoštevajoč njihovo usmerjenost k posameznim zvrstem literature.

Knjižnica nikakor ni samo kabinet, v katerem so spravljene knjige, ali pa samo izposojevalnica knjig, pač pa je kulturno, vzgojno in izobraževalno središče, ki mu mora biti omogočeno, da s svojimi dejavnostmi posega v načrtno in sistematično izrabo prostega časa učencev in učiteljev.

Pri organiziranju svojega dela se poslužuje vseh metod in oblik dela, ki postavijo mladega bralca v aktivnega uporabnika dobre knjige.

Šola in z njo šolska knjižnica izvajata aktivnosti tudi v obliki krožkov, kot so recitacijski, dramski, likovni ali pa knjižni in knjižničarski krožek.

Op. ur.: Članek je prispel brez povzetka

Za vse dejavnosti pa mora imeti na razpolago ustrezen, številčno zadosten in strokovno urejen knjižni in AV fond, v katerem morajo biti zastopana vsa predmetna področja.

Poudariti želimo, da šolska knjižnica ni muha enodnevnica in da so na njeno potrebnost in pomembnost opozarjali že mnogo prej kot v zadnjih letih enotne osnovne šole.

Iz dosegljivih virov je razvidno, da sega zgodovina šolskih knjižnic na Slovenskem vse do 1866. leta, ko je na pomen šolskih knjižnic opozoril Učiteljski tovariš z uvodnikom v 13. številki, kjer je bilo zapisano: "Vsaka šola naj ima svojo knjižnico, če ne obširno, pa vsaj malo..."(1).

Po 5 letih pa so bile šolske knjižnice uzakonjene z odlokom ministrstva v 1871. letu (2). Namen tega je bilo omogočiti, da se šolska mladina z ustreznim branjem intelektualno in moralno razvija. Šolski upravitelj je bil odgovorni vodja šolske knjižnice.

Posebej je bilo določeno, da morajo biti knjige vezane in spravljene v omarah ter da se vodita inventarna knjiga in knjiga izposoje.

Učitelje je zakon obvezoval, da so morali knjige poznati ter učencem svetovati, kaj naj berejo.

Posebej pomembno je, da so knjige lahko izposojali tudi odraslim občanom šolskega okoliša, kar je zametek bodočih ljudskih knjižnic.

Sklepamo, da so kljub mnogim pomanjkljivostim šolske knjižnice mnogo prispevale k osveščanju, kultiviranosti, vzgojnosti in izobrazbi slovenskega naroda.

Močan napredek je razviden tudi iz Državnega zakona o ljudskih šolah iz leta 1906 (3), kjer razberemo, da naj učitelji navajajo učence na knjižnico, na branje in izposoje knjig za domače branje. Učitelji pa naj se o prebranem z učenci pogovarjajo, jih usmerjajo v branje takih knjig, ki bodo pozitivno vplivale na njihovo vzgojo.

Šola opozarja, da morajo poleg šolske kronike voditi tudi knji-

zne kataloge, inventarno knjigo in posebno evidenco o izposojenih knjigah.

V ospredje miselnosti naprednih učiteljev v tistem času je vse bolj prihajalo, da ni dovolj knjižnico v šoli imeti in knjige samo izposojati. Zavedali so se, da skrb za knjižnico pripada učiteljem. Ti naj se ukvarjajo z branjem učencev in naj vzpodbujajo tiste, ki niso motivirani za branje.

Delo v šolskih knjižnicah se je začelo odvijati sistematično in kontinuirano.

Zakonsko določilo, ki omenja šolske knjižnice tudi v letu 1940 (4), pravi, da je treba z odlokom urediti v vsaki šoli urejeno knjižnico za učence. Knjižničarji - učitelji so morali vzdrževati določen red, paziti, da so učenci vračali nepoškodovane knjige; voditi so morali evidenco letne nabave knjig ter izposoje v posameznih razredih.

Vojna vihra je dobro zastavljeno delo pretrgala. Po vojni so začeli šole in z njimi tudi šolske knjižnice obnavljati in urejati. Vodili so jih učitelji in profesorji s pomočjo dijakov.

Nabavljali so predvsem knjige, ki so bile po učnem načrtu predpisane za domače branje. Velikokrat pa so bile na policah tudi knjige, ki niso sodile tja.

Z zakonom o osnovni šoli 1959. leta so bili osnovni šoli dani zakoniti pogoji za uveljavljanje reforme predvsem pri pouku, medtem ko šolska knjižnica ni dobila pravega mesta. Pomembno vzpodbudo za konkretnjšo obravnavo problematike šolskih knjižnic je dal 1961. leta zakon o knjižnicah (5), s katerim je bil podan tudi osnovni koncept za delo šolskih knjižnic. K temu zakonu je izdelala Pionirska knjižnica v Ljubljani osnutek standardov za šolske knjižnice (avtor Martina Šircelj).

Vseboval je navodila za strokovno ureditev knjižnice na šoli in vsebino knjižnega fonda v njej. Za vse šolske knjižnice je bilo postavljeno načelo prostega pristopa ter načelo, da je šolski knjižničar pedagoški delavec, ki s svojim izvajanjem knjižne in knjižnične vzgoje dopolnjuje vsa področja vzgojno izobraževalnega dela na šoli.

V letu 1972 je Zavod SRS za šolstvo del teh standardov in norma-

tivov vključil v novi, spremenjeni in dopolnjeni učni načrt za osnovno šolo (7).

S tem je bil za šolske knjižnice storjen korak naprej. Prvič po osvoboditvi je knjižničarska dejavnost s posebnim poglavjem vstopila v učni načrt osnovne šole.

Predstavljene so bile tudi oblike pedagoškega dela in metodični napotki za izvajanje knjižne in knjižnične vzgoje v osnovni šoli.

V okviru slovenskega jezika pa so bila predpisana dela, ki naj jih učenci spoznajo, oziroma jih učitelji in knjižničarji vključujejo v pouk, branje doma in obravnavo pri pedagoških urah v šolski knjižnici (8).

Knjižničarji so predpisane vsebine skušali vnesti v življenje v vseh svojih sredinah, seveda v kolikor so šole strokovno usposobljene knjižničarje imele. V veliko šolah pa so delo v šolskih knjižnicah le dopolnjevali z učitelji, ki iz kakršnih koli razlogov niso imeli polne obveznosti v razredu.

Tudi ravnatelji se strokovne zasedenosti v šolski knjižnici najpogosteje niso lotevali na pravem mestu.

V Zakonu o osnovni šoli iz leta 1980 (9) je šolska knjižnica in strokovna usposobljenost knjižničarja opredeljena tako: " Za razširjanje in poglobljanje znanja učencev v okviru učnega načrta osnovne šole, fakultativnega pouka in interesnih dejavnosti ter za usposabljanje učencev za samostojno delo ima osnovna šola šolsko knjižnico. V šolski knjižnici se učenci navajajo na samostojno uporabo vseh vrst knjižnega gradiva in drugih pripomočkov, se usposabljujejo za samoizobraževanje in si oblikujejo odnos do knjige. Knjižničar v osnovni šoli mora imeti diplomu študijske smeri za knjižničarstvo na Pedagoški akademiji oziroma izpolnjevati pogoje za učitelja."

Tudi v Smernicah za delo osnovnih šol (10) piše: "Za povečanje strokovnosti in kvalitete dela, zlasti za razširjanje in poglobljanje znanja učencev, knjižne in knjižnične vzgoje, za izvajanje interesnih dejavnosti in drugih dejavnosti, pouka fakultativnih predmetov, za izvajanje dodatnega pouka ter za usposabljanje učencev za samostojno delo in samoizobraževanje ima osnovna šola šolsko knjižnico..."

Iz Programa življenja in dela osnovne šole v letu 1983 (11), pa je šolska knjižnica izpadla.

Že pred letom 1983 pa so v Pionirski knjižnici v Ljubljani potekala strokovna srečanja ljubljanskih knjižničarjev.

Na teh strokovnih srečanjih so knjižničarji poleg strokovnih problemov začeli reševati tudi problematiko knjižničarjev, ki je izvirala iz neurejenih statusnih razmer.

Zato so 22. novembra 1978 ustanovili **AKTIV LJUBLJANSKIH ŠOLSKIH KNJIŽNICARJEV**.

V februarju 1979 je aktiv o svoji ustanovitvi obvestil tudi Zavod SRS za šolstvo, območno organizacijsko enoto Ljubljana v želji, da z Enoto vzpostavi sodelovanje v smislu sistemske rešitve problematike šolskih knjižničarjev.

In prav s pomočjo Organizacijske enote Ljubljana je delovanje aktiva oziroma povezovanje knjižničarjev prešlo iz ljubljanske regije v **AKTIV KNJIŽNICARJEV OBMOČNE ORGANIZACIJSKE ENOTE LJUBLJANA**.

Aktiv je v nadaljnjih letih razreševal predvsem probleme v zvezi s pedagoškim delom, ki zajema 75% tedenske obremenitve dela knjižničarja; to je letno načrtovanje pedagoškega dela, sprotno pripravo na pouk v knjižnici ter strokovno ureditev in postavitve knjižničnega gradiva po sodobnih načelih slovenskega knjižničarstva, tako da služi mladinska, poljudnoznanstvena in strokovna literatura vsem učencem, učiteljem, učnim predmetom ter predmetnim področjem glede na zahteve prenovljenega predmetnika in učnega načrta.

Ker pa je problematika na področju šolskega knjižničarstva vse prevečkrat preširoka in zelo pereča in jo je bilo težko reševati na širši ravni, so se v šolskem letu 1984/85 formirali medobčinski, regijski in občinski aktivni šolskih knjižničarjev (za 18 občin v ljubljanskem območju - glej priloga Vzgoja in izobraževanje št.1/88).

Strokovni aktivni v tej sestavi se lahko posvetijo konkretnim problemom okoli načrtovanja dela v šolski knjižnici, izvajanju pedagoških ur v knjižnici na centralni in podružnični šoli ter

načrtovanju le-teh v šolskih strokovnih aktivih z učitelji razrednega in predmetnega pouka ipd.

Ob tako načrtovani in izvajani organizaciji dela šolskih knjižnic v osnovni šoli se je knjižnica že močno vrasla v celotno izobraževalno delo.

Knjižnično gradivo na večini osnovnih šol je že urejeno po sistemu prostega pristopa in starostnih stopnjah učencev oziroma po sodobnih načelih slovenskega knjižničarstva.

Po željah šolskih knjižničarjev iz drugih regij in območnih organizacijskih enot Zavoda SRS za šolstvo pa so se v zadnjih nekaj letih izkušnje iz pedagoškega dela (vzorne hospitacije biblio-pedagoških ur) razširile v širše slovensko okolje, šolski knjižničarji pa so si ob njih izmenjavali pozitivne izkušnje.

Tudi strokovna posvetovanja v Pionirski knjižnici v Ljubljani še potekajo; namenjena pa so predvsem strokovnim vprašanjem in knjižnim novostim v poljudnoznanstveni in leposlovni literaturi Slovenskega tiska.

Sekcija za šolske knjižnice pri Zvezi društva bibliotekarjev Slovenije pa obravnava strokovna vprašanja na tem področju.

Mnogo je torej že narejenega, žal pa se mnogo učiteljev in knjižničarjev širom Slovenije ne zaveda, kakšne možnosti skriva šolska knjižnica za pouk kateregakoli predmetnega področja.

Mnogi učitelji se še niso otresli zastarelega pojmovanja, da obiskujejo knjižnice le tisti učenci, ki so nekoliko čustveno drugačni ali pa tisti, ki so zadolženi za kakršenkoli referat ipd.

Toda v času, ko se uveljavlja nenehno permanentno izobraževanje, moramo že v osnovni šoli doseči, da se bo knjiga učencu že zgodaj priljubila in postala nepogrešljiv vir informacije, da bo učenec v njej znal poiskati nova spoznanja in nove vrednote.

- 1) Vsaka šola naj bi imela svojo knjižnico! Učiteljski tovariš, v Ljubljani. 1866. str. 199.
- 2) Red za biblioteke ljudskih šol, Učiteljski tovariš, v Ljubljani. 1872. str. 185-187.
- 3) Državni zakon o ljudskih šolah z najvažnejšimi izvršitvenimi predpisi na večih krajih, Na Dunaju 1906, str. 71-94.
- 4) Zbirka najvažnejših novih naredb in odredb za ljudske, meščanske... šole, Maribor 1940. str. 134-136.
- 5) Zakon o knjižnicah, Uradni list SRS, Ljubljana 1965. št. 11, str. 173-175.
- 6) Šircelj, M.: O knjigah in knjižnicah za mladino, Ljubljana 1978. str. 6 in str. 91-98.
- 7) Osnovna šola, Vsebina vzgojno izobraževalnega dela, Zavod SRS za šolstvo, Ljubljana 1972.
- 8) Zakon o osnovni šoli. Ur. list SRS. Ljubljana 1980.
- 9) Smernice za delo osnovnih šol. Ljubljana 1980.
- 10) Predmetnik in učni načrt za osnovne šole, Zavod SRS za šolstvo, Ljubljana, 1983.